

Métális levelek Székelyudvarhelyről

Egy-egy település életére vonatkozóan számos helytörténeti adatot találhatunk a *határleírások* és a *métális levelek* vizsgálása során. A határ – az általános szóhasználatban – egy település határjelekkel körbehatárolt, az adott településhez tartozó földek egészét jelenti. A szántóföldi műveléssel hasznosított, általában nyomásokra osztott határrész neve a *mező*. A három fordulóban, vagyis nyomásban hasznosított határ neve a *három határ*.

A XIX. század közepén megkezdődtek Székelyföld területi kataszterezésének és telekkönyvezésének előmunkálatai. Ennek kapcsán kerítettek sort a falvak és városok határának pontos megállapítására. Ez úgy történt, hogy a szomszédos községek erre megválasztott lakosai, jurátusai együttesen végigjárták a közös határszakaszt, és jegyzőkönyvbe foglalták a határvonal leírását. A határvonal kijelölése két település között és a részletes kitűzést követő határkövekkel és más jelekkel való megjelölése már a közös határ állandósulásáról tudósít. A helyi tollvívő jegyzőkönyvbe foglalta a határvonal leírását oly módon, hogy feljegyezte benne az egyes határjelek (határhalmok, határkövek, illetve oszlopok, bevéselt keresztel megjelölt fák stb.) helyét, a következő határjelig húzódó vonalszakasz irányát és lépésben megadott távolságát.

A *határleírás* tulajdonképpen a síkbeli tereppontokat rögzítette az akkori hivatali szerveknek és a közsférának. Székelyudvarhely város *Határ Leírása* 1852-ből, a *métális levél* pedig 1873-ból származik. A *Székely Udvarhely város Ellenőrzési kiszámítása* a XIX. és XX. századok fordulóján készült. A fenti három dokumentum számos helyismereti adatot tartalmaz, különösen a helynevekre, dűlőkre vonatkozóan.

1. Az 1852. évi határleírás

Címe: N. 9. Másolat. Adó-vidék Udvarhely. 36.-ik Becsű kerület. Határleírása Sz. Udvarhely város adó-községének 1-ső határa. Sz. Udvarhely December 13-n 852. Nagy Lajos cs. k. kerületi fogalmazó és kirendelt biztos. Jelen határleírás a telekkönyv bírálata alkalmával helyesnek találtatott. Sz. Udvarhely 1863. április hó 10-én. Gallé Ferenc. Hitelesítő: Gerich Adolf Székelyudvarhely, m. kir. közjegyző. 1876. augusztus hó 12-én. [13 oldal; sorszám 44/1876.]

A hátsó borítón: Hiteles másolat. Sz. Udvarhely város Határ Leírása 1852. évről; *Gerich Adolf királyi közjegyző Székelyudvarhely feliratú száraz pecséttel ellátva.*

Sz. Udvarhely határos északnyugatról: Szombatfalvával. Észak és keletről: Bethlenfalvával. Délről: Patakfalva és Árvátfalvával. Délnyugatról: F. Boldogasszonyfalvával és Bikafalvával. Nyugatról: Hodgyával.

A határleírásban szereplő földrajzi nevek:

Szombatfalva felől: N. Küküllőn lévő híd; Nagy Küküllő árka; Vár malma zsilipje; Szombatfalvi palló.

Bethlenfalvi határ: országút mellett lévő vereskereszt; Gálfy juss és udvarhelyi Plébánia birtoka közt; Reformata Ecclesia Cantora kimenő földje; Sipos László maradéki; Szabó Ferencz földjének Udvarhely felé való végén; Gálfy juss musdájának dél felé való végén; Simén csepesz nevű helyen egy vízmosásos nagy árok; udvarhelyi néhai Szeles Márton földjének bütüjén; Szarkakő felé; udvarhelyi Zakariások földje; város felé bejövő erdőútgig az úgynevezett Cseredomb alján; Cseredomb oldala nevű helyén; Kőkép felé; Kőképig; régi Csíki út nyakán az út belső felibe; Záldogalatt az út belső felén; Magyaros közti úton; kalapos elmozdíthatatlan keresztel köig; Bükk felé; a régi Csíki út patakáig az úgynevezett Csíki kapuig; a régi Csíki út közepén kifelé; magas Bükkön lévő halomig; a Szarkakőre feljáró út belső szélég.

Patakfalvi határ: árvátfalvi Nagy- és Hérczei fiak birtokának tartva; Szarkakő felé; Szarkakő keleti oldalába; Szarkakő tetején lévő hatodik halomig; Szarkakő felé kijáró régi utat tartva; Keresztfa mezején felül; Serestető útja jobb oldalán; Serestetőtől.

Pótló jegyzőkönyv Az Udvarhely város és Patakfalva közti Mondóhegy mege nevű differenciás helynek kijárásáról és ideiglenes kihalmozásáról [Itt a Nagyoldal és a Mondóhegy közötti szakasz képezte a vita tárgyát – megj. V. L.]

További halmozás: Mondóhegynek tartva; a Mondóhegy felé; Mondóhegy tetején a Patakfalvi Jakab István szántója alsó végénél; Serestető bércze felé; a Serestető bérczén lévő holt úton.

Árvátfalvi határ: Bérczetön lévő halomtól, a bérczúton mindenütt.

Felső Boldogasszonyfalvi határ: N. Küküllőig; a Küküllőtől az Ugron Menyhárt földje szélén.

Bikafalvi határ: Csicsér tetején levő halomig.

Hodgyai határ: Csicsér tetején levő halomtól; a Budvár nyugati oldalán, Udvarhely és Hodgya közt a határ differenciába van.

Szombatfalvi határ: Déákok erdeje tetején; a Küküllő északi oldalán fel a pap gátjáig [minthogy a Küküllő a határ]; a Serház mellett felállított 2-ik halomig; Nagyhid szegéig.

Székelyudvarhely, october 24-én 852.

Más földrajzi nevek *Patakfalva felől:* Burján erdeje; Szarkakő felé; Keresztfa mezeje; Mondóhegy megetti helyen; Árnyék Bükk patakán túl; Csere erdő szögletén; Serestető útján belül kijáró út; Gyepes út oldalába; Ciher közt; a Csere szélén a Csere mellett lefolyó Szárcsika patakáig; a Ciher mellett egy halom; Gyepű; Keresztfa mezejétől bejáró út.

Hodgya felől: Bükk vápájánál; Budvára kapujánál.

2. A métális levél

Címe: Métális levél. Mely készítetett 1873. augusztus 7-én a Sz. Udvarhely város határaiban lévő minden egyes birtokos helyei, a város közhelyeitől halommal

kiszakítása, vagyis elkülönítésétől város gazda Balázs Ferencz által; és ugyan az ő vezetése alatt a fenn meg jelenő helyek Tt. felügyelő Ferenczi János, Kapcza Lajos és Ferencz János képviselő bizottmányi tagokkal együtt halmozattak ki.

Székelyudvarhelyt 1873. augusztus 7. Ezen fenn írt munkálat az alól írt Bizottság által vitetett keresztül, – tudniillik Balázs Ferencz V. gazda, Ferencz János V. képviselő, Ferenczi János határ fölügyelő, Kapcza Lajos biztosok. [16 oldal; sorszám 2174/873.]

Székelyudvarhely határának földrajzi nevei a métális levélből:

Az alsó határban, dűlő Budvárallya felső végibe

Dűlő Csicszer alya: Plébánia birtok; Szájdél János helye végiig; Szájdél János úr földje mellett.

Dűlő Nagy oldal alya: Matskási József és Szász Ferencz szénafüve szélyibe; Török Sámuelné földje; Ilyés Ferencz földje.

Dűlő Nagyaratás a közepső Határban: Szabó József földjétől; Szabó György földje szegig; Hikmondné földje bozótjába; Kapcza János utóda földje végibe; Balázs Ferencz földje bütünél fel; Kovács Mihály földje alsó külső végibe; Zakor Gergelyné földje szegig; Zakorné földje külső bütüibe; Nagy András földje vége; Árvát Nagyfiak helye alsó végibe; Boér Imrénő kaszálója és Boér családé; Szeghalom az út emellett; Nagyfiak helye külső szegin.

Dűlő Bükkeleje: Boér Józsefné helye felső végétől kezdve; Fodor Károly földjénél béfelé; Kassai János földje alsó szeginél; Czikmántori földje alsó végire szegletesen; Czikmántori Ferencz helye felső végibe; Zakariás Miklós helye alsó végibe; Balácsi József helye felső külső szeginél.

Dűlő Nagyszeg alya: Nagyszeg erdején belül a Tolvaly úr földje végibe; Katona János földjébe; Szabó Bálint földjébe; Daróczi Károly földje véginél; Tolvaly úr kertére be; Pál János helye mellett a Veisz féle helyig; Veisz féle hely mellett; Szájdél János helyin kezdve, mely most Matskási József tulajdona; Szájdél helye felől, mint szeghalom; Sándor János kertye végső részin.

Dűlő Csere Nagyszeg: Nagyszeg patakánál a Zakariások kertye felső végéhez a patak martyán; Zakariások kertye véginél; Boér Józsefnő kertye mellett a Nagyszegbe.

Dűlő Csere alya: A Csere alatt a Simó Ferencznő alsó kapuzábéjához; Boér János kertye szegihez; Bálint Ferencznő helye alsó végibe; a R. Cath. Ispotály helyére lépve; az ispotály also külső szegibe, szeghalom; az ispotály helye felső és a Péter Lajos kertye alsó szegibe; Ferenczi fiak kertye végénél.

Ferenczi Fiak kertye körül a *Falbükkbe*; Péter Lajos kertye mellett a *Falbükkbe*; Kapcza Albert kertjénél kezdve; Kapcza Albert és a Szájdél János kertye között.

Dűlő Ilyés Parlaga: Szőcs Antallnő kertjére; Kovács Sándor úr kertjéig; Kiss Mihály kertye szegire; Kiss Mihály kertye felső és a Tibád József kertye alsó végibe

össze ütközőleg; Tibád József kertjétől kezdve az Ilyés Parlágán; Tibád zavarája alsó szegibe; a Tibád és Sándor József közkertye szegire; Balácsi József kertye felső végibe a Balázs Ferencz köz kertyeszegire; Boér Józsefnő közkertye végibe.

Közép Erdő dűlőben: Boér Józsefnő kertye szegitől a Mészárosné kertye szegire; a plébánia kertye végibe; Boér Imréné helye szegire ütközve.

Záldok dűlőben: Boér Imréné kertye délkeleti részén a Kovács György kertye végibe; Kovács György kertye végibe a kapu sarkához a Szájdél János kertjébe ütközve; Szájdél kert mellett; Szájdél János kertye végibe a Daróczi fiak kertyekkel össze ütközve; Darócziak kertye végétől kezdve; Péter Lajos kertjére lépve; Szájdél kertye végibe a Szemeriai Lajos úr kertjével össze ütközőleg; Szemeriai úr kertye végéig a Daróczi Antalnő helyekbe ütközőleg; Darócziné földje végéig a Cimbalmas Ferencz földjébe ütközve; Cimbalmas Ferencz földje belső végéig.

Sz. Udvarhely, 1873. augusztus 7.

Kuhar oldala kihalmazásának folytatása (Felső Kuhar, a Cserehát felől való részin): a Kuharnak a határa a város felől eső részénél a barátok kertje; Barátok kertye szegire; Gyepün kívül; Város földje felső belső szegibe; Szőcs Pál János és Kovács Sándor urak borozdájok véginél; Nagy András, Boér János, és a város földök végibe; Nagy András borozdáján és a ref. ecclesia földje alsó végéig; A ref. ecclesia földje végén a hegy ormán; Szász Ferencznő földje bütüibe; Kállai András földje alsó külső végibe.

Közepső Kuhar a Cserehát felől való részin: Barkoczi Ferenc földje; Szabó Endre utóda földjökbe; Kovács Sándor úr földje borozdájába; Nagy Lajos úr borozdájába; Kassai Sámuel úr földje végibe; Alsó Kuhar a Cserehát felől alsó szélyin; az ev. ref. ecclesia földje végibe; Tályán Antal földje; a cath. plébánia legelője; a fekete víztől egy öl távolságra felfelé; a fekete víztől le a Boér Imréné földjéig a patak a határa.

Alsó Kuhar a Nagylok felől: Boér Imrénő földje alsó felső végibe; Boér Imrénő és Bencze János földjök között; Bencze János és Orbán János földjök között; az alsó Kuhar felső végibe; az Orbán János felső végibe.

Közepső Kuhar a Nagylok felől: A közepső Kuhar alsó sorkára az Orbán János földje mellé; Bálint Ferencz utóda földje végibe; Bálint utóda földje külső felső szegire, a patakra be.

Felső Kuhar a Nagylok felől: A felső Kuhar alsó sorkára a Kállai András földje mellé; Asztalos Sándor földje alsó külső végibe.

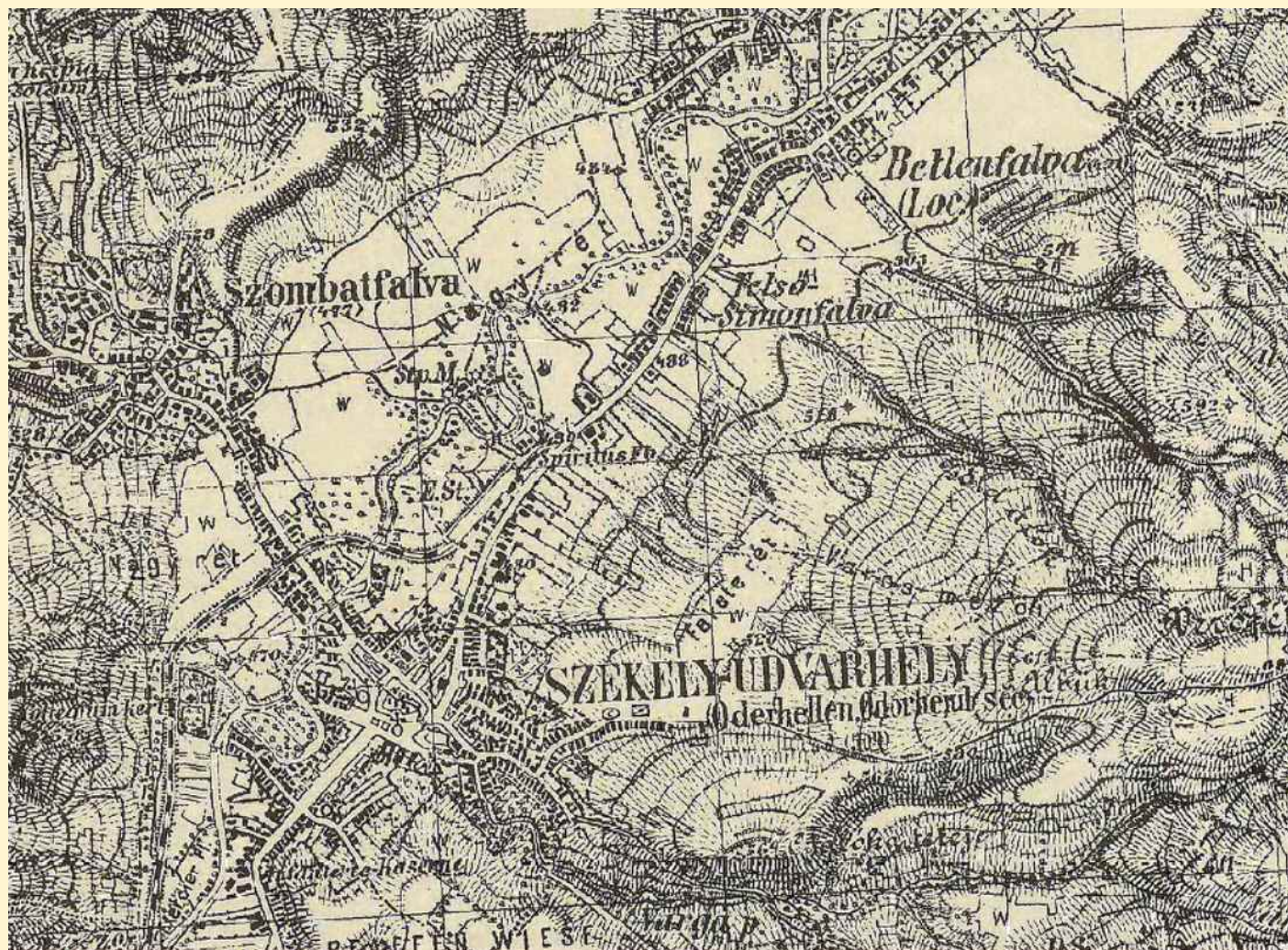
Sz. Udvarhelyt, 1873. october 26-án.

3. Székely Udvarhely város Ellenőrzési kiszámítása.

A város belsőségének és határának területi adatait tünteti fel.

A dűlönkénti összesítés eredményei:

Belsőség 169 hold 1277 négyszögöl; *Várkert* 51 hold

231 nöl; Siménlok 48 hold 1122 nöl; Kislok 22 hold 966 nöl; Szászoktábora 103 hold 1132 nöl; Cseplesz 80 hold 1276 nöl; Paprakotya 171 hold 509 nöl; Verőfény 124 hold 72 nöl; Csalóka 90 hold 824 nöl; Szőlőalja 8 hold 920 nöl; Lókert 31 hold 112 nöl; Köveshágó 25 hold 56 nöl; Puszta 71 hold 1556 nöl; Kánás 41 hold 862 nöl; Nagyszeg 47 hold 1322 nöl; Illyéspallaga 30 hold 1124 nöl; Morum 56 hold 908 nöl; Kereksere 28 hold 168 nöl; Bükkeleje 80 hold 840 nöl; Magyaratás 71 hold 1452 nöl; Cserehát 27 hold 450 nöl; Nagyszeg 250 hold 1235 nöl; Nagyoldal 113 hold 1064 nöl; Nagylok 71 hold 1248 nöl; Borsai rét 104 hold 736 nöl; Csicseralja 172 hold 1138 nöl; Budvárálja 141 hold 370 nöl; Sósrét 36 hold 816 nöl.

Székelyudvarhely város tagosítandó határrészének összesítése (a Belsőség és a 27 földülő együttesen): 2274 hold és 1436 négyszögöl volt.

Székelyudvarhely legújabb közigazgatási határát, annak pontos helyrajzi leírását, a határvonal futását 1971-ben állapították meg a szomszédos falvakkal közösen. A 12. sz. (1969) törvény előírásai szerint tüntetik fel a mai határjeleket, azok helyét és ismertető jeleit, a szomszédos területek földhasznosítási módját, a határpontokat összekötő vonalak irányát, fordulási szögét, égtáját, a határvonal alakját, valamint a határhalmok közti távolságot. A 45 határjel által kijelölt határ hossza 40.037 méter. A város négy községgel, azok tizennégy falujával határos. Északon Oroszhegy községgel (Székelyszenttamás,

Székelyudvarhely és környéke. Az Osztrák–Magyar Monarchia harmadik katonai felmérése alapján (1869–1887)

A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára. Térképtár. 5474. térképszelvény. (1:25.000)

Tibód, Székelyszentkirály falvak), majd Fenyéd és Máréfalva községekkel, keleten Homoródszentmárton községgel (Gyepes és Homoródszentmárton falvakkal), délen és nyugaton Felsőboldogfalva peremközséggel (Patakfalva, Árvátfalva, Felsőboldogfalva, Bikafalva, Hodgya, Farcád és Székelylengyelfalva) határos. Ma úgy tűnik, hogy a város belterülete a határ délnyugati részét üli meg, szorosan a Nagy-Küküllő partjaihoz igazodva. A város határának, azaz külterületének hosszmérete, hosszanti átmérője 12,3 km, szélessége pedig 6,2 km. A déli és a nyugati határvonal a leghosszabb (17.689 m), majd Fenyéd és Máréfalva határa következik (11.229 m), Oroszhegy község határa zárja a sort (5900 m).

Dr. Vofkori László

